

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК [(331.105.44:005.5):378.046-021.068] (043.3)

М. І. Якібчук

У процесі професійної підготовки в сучасних умовах розбудови Української держави Європейської спільноти важливим елементом стає толерантність, що є основою комунікації цивілізованого світу. Комунікативний аспект професійної толерантності визначається як здібність до безконфліктного, гармонійного спілкування. Діяльнісний аспект толерантності виявляється в умінні вислуховувати, бути уважним співрозмовником, який поважає думку інших, виваженим і спокійним у конфліктній ситуації, яку може коректно вирішити. Толерантне ставлення передбачає доброзичливе ставлення до оточуючих, різноманіття та багатоваріантність доброзичливої позиції.

Соціально-економічні перетворення в Україні зумовили значні зміни у системі професійної освіти. Сьогодення вимагає від національної вищої школи застосовувати кращі її традиції і здобутки, надбання психолого-педагогічної науки, кардинально переглянути підходи щодо організації навчально-виховного процесу, змісту фахової підготовки та виховання студентської молоді, до розробки і впровадження перспективних, інноваційних технологій навчання та виховання, що сприяють формуванню толерантності сучасного фахівця. Найбільш рельєфно проблема толерантності виявляється в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі, коли формується, розвивається й актуалізується система особистісних сенсів.

Мета статті – розкрити значення толерантності в сучасній професійній підготовці спеціалістів, надати власне тлумачення та визначення толерантності особистості, яке може використовуватись у сучасних умовах глобалізації при формування фахівців ринкової економіки.

У нашому розумінні толерантність особистості в умовах глобалізації є якісною характеристикою особистісної громадянської позиції, що виявляється у виваженості прийняття рішень, висловів і дій, умінні спілкуватися, здібності структуруватися, усвідомлювати й оцінювати отриману інформацію.

Використання сучасних педагогічних технологій у професійній підготовці в умовах соціально-економічної глобалізації забезпечує формування толерантності у набутті навичок обробки інформації, що спрямована безпосередньо на навчальний предмет та його методичне супроводження і забезпечення. Дидактичним елементом педагогічної технології при формуванні толерантності є набуття навичок інтерпретації інформації, яка міститься у текстах, та використання її студентами вищих навчальних закладах у процесі опанування знань з предмету і самопідготовки.

Виникає необхідність у формуванні в підростаючого покоління здатності бути толерантними, у становленні в нього життєвої компетентності, яка допомагає зорієнтуватися в складному, різноманітному, суперечливому світі. Психологічне та соціальне завдання трансформуються в педагогічне, що має багатозначний сенс – виховання толерантної свідомості. По суті, це світоглядна проблема, яка має ознаки глобалізації в сучасних умовах розбудови соціально-економічних відносин у державі.

З одного боку, толерантність є психологічною характеристикою індивіда, того, як він сприймає й усвідомлює світ. Проте, терпимість, як притаманна індивіду умовна риса, не може виявитися до тих пір, поки він не вступить у взаємодію з іншими людьми, групами, інститутами, з усім тим, що є значущим для нього або набуває такої значущості під час взаємодії.

З іншого боку, за деякими концепціями та теоріями, індивіду притаманна протилежна толерантності психологічна інтенція – інтолерантність. Особливо продуктивною в цьому напрямку є теорія ідентичності, згідно з якою в людському бутті завжди існує дихотомія “ми” “вони”, завдяки якій людина конструює власне бачення реальності, визначає значущість і цінність чинників навколишнього світу. Але ця дихотомія продукує потенцію інтолерантності в

людині з того самого часу, як вона починає пізнавати світ, структурувати його в своїй свідомості. І далі, у процесі самопізнання та розвитку свого “Я” людина змушена робити постійний вибір між толерантністю й інтолерантністю, закладений в її ставлення до світу механізмами самозахисту [5].

Можна говорити про толерантність на психологічному і соціальному рівнях. Толерантність на психологічному рівні – внутрішня установка та ставлення особистості до зовнішнього подразника, на соціальному рівні – дія або суспільна норма [7].

У психології під толерантністю розуміється властивість соціальної системи, яка характеризується прийняттям іншої системи, її елементів і виявів, ненадання їм опору. Виокремлюється конструктивна толерантність, що збільшує вірогідність стійкого функціонування та вдосконалення системи. Деструктивна толерантність, навпаки, за рівних умов зменшує вірогідність стійкого функціонування і вдосконалення системи та перешкоджає її стійкому функціонуванню і вдосконаленню.

Отже, толерантність – не пасивне, не природне підкорення думці, поглядам та діям інших; не покірне терпіння, а установка, активна світоглядна позиція, яка виражається в психологічній готовності до терпимості в ім'я взаєморозуміння, позитивної взаємодії з людьми іншого культурного, національного, релігійного, соціального або світоглядного середовища, людьми інших поглядів і позицій. Разом з тим, на думку О. Г. Асмолова, найбільш повним є розуміння толерантності як стійкості до конфліктів, на відміну від звуженої інтерпретації її як терпимості. Толерантність не зводиться і до індіферентності, оскільки немає необхідності миритися з тим, що не турбує [3].

Особливості суспільного життя висувають жорсткі вимоги до особистісних та професійних якостей майбутніх спеціалістів. Вступ до світового освітнього простору зобов'язує кожного викладача вищого навчального закладу до усвідомлення великої відповідальності за виховання майбутніх фахівців, їх конкурентоспроможність і професійну компетентність. Проте, система підготовки спеціалістів має бути спрямована не лише на

опанування ними певних теоретичних знань, спеціальних умінь, навичок та технік, а також, в основному, на вироблення у майбутніх фахівців особистісних характеристик: системи цінностей, психологічної культури, самосвідомості, соціально-перцептивного інтелекту тощо. Отже, разом із світоглядною і професійною підготовкою майбутніх фахівців особливого значення набуває особистісна підготовка студентської молоді, метою якої є формування як професійно значущих якостей особистості, так і її гуманістичної спрямованості, психологічної культури, здатності до професійної ідентифікації. Фахівець, який має духовно-ціннісну мотивацію, здатен адекватно оцінювати ділових партнерів, їхній професіоналізм та порядність.

Важливим завданням університетської освіти є виховання фахівця, який відрізняється, насамперед, толерантністю і терпимістю до різних думок, поглядів та переконань, неупередженістю у ставленні до колег, партнерів і подій, здатного самостійно будувати як власне життя, так і життя своєї країни [6].

Перед багатьма співтовариствами сьогодні постає питання про те, як навчитися жити разом. Отже, толерантність має важливе значення, оскільки вона уможливує існування розходжень, а це, у свою чергу, вимагає вияву терпимості. Проте, толерантність варто розуміти набагато ширше, ніж просто мирне співіснування різнорідних культур або окремих особистостей чи груп. З часом толерантність набуває значення універсальної гуманістичної позитивної цінності, що означає взаємоповагу і взаємне визнання, невіддільне від поваги прав людини та її основних свобод. Вона складає серцевину соціальних домовленостей, які складають основу і поєднують діяльність багатьох міжнародних організацій. У зв'язку з цим важливо визнати, що перед банальністю зла та незахищеністю людства толерантність має характеризуватися не виявами байдужості, а занепокоєнням і зацікавленістю. Вияв терпимості – це, насамперед, дотримання етики відповідальності, турботи про цілісність кожної людської особистості та нашої повної приналежності до людства у прямому розумінні цього слова. Отже, толерантність – це не просто

переконання, а обґрунтована позиція, яка надає можливість шляхом діалогу, обміну або примирення досягти єдності у розумінні речей і наданні їм змісту. Саме так терпимість надає людині змогу визначити етичні норми, прийнятні для всіх [1].

Розуміючи толерантність як один із виявів ставлення однієї людини до іншої, виховання може його не змінювати, навіть якщо воно є негативним: ми не можемо та не маємо права змусити молоду людину міркувати і ставитися інакше, змінити власні погляди та переконання. Справа не в тому, щоб вона визнала те, чого раніше не визнавала, полюбила те, чого колись не любила: вона має право на своє особисте ставлення. Проблема полягає в іншому, а саме в тому, що толерантність може і повинна забезпечити її суб'єктам та об'єктам ситуацію співіснування; виховання ж толерантності покликано допомогти молодій людині гідно підійти до організації цього процесу [4].

Отже, саме тому багатовимірність простору буття молодій людині створює можливості для успішного процесу виховання толерантності, коли вона включається у загальну систему навчально-виховної діяльності вищого навчального закладу. Проте, як уже було зазначено, сфера вияву толерантності аж ніяк не вичерпується навчальним закладом, оскільки він сам занурений у соціальне середовище, чинники якого мають велике значення для розвитку молодій людині та її толерантності, але меншою мірою піддаються педагогічному впливу. Тут важливо відзначити таке: з одного боку, це середовище “містить” безліч позитивних прикладів толерантності, а з іншого – набагато більше різноманітних негативних об'єктів, що вимагають толерантності. І при цьому будь-яке середовище, яким би не був її простір, є завжди індивідуальним для кожної людини і лише на неї особисто орієнтується у своїх позитивних або негативних виявах. Важливою умовою формування толерантності є розвиток таких новоутворень, як готовність молодій людині до співіснування, взаємодії з іншими людьми, спільнотами, обставинами та прийняття їх такими, якими вони є. Під готовністю ми розуміємо внутрішній стан особистості, її мотивацію, бажання і здатність до позитивного ставлення

до об'єкта; водночас як підготовленість – це практичні комунікативні вміння та розуміння, уміння з'ясувати сутність речей, прагнення зрозуміти іншу людину та її проблеми.

Список використаної літератури

1. Валитова, Р. Р. Толерантность как этическая проблема : дисс. ... кандидата философ. наук : 13.00.01 / Радыра Рустемовна Валитова. – М., 1997 – 160 с.

2. Ищенко, Ю. А. Толерантность как философско-мировоззренческая проблема / Ю. А. Ищенко // Философская и социологическая мысль. – М. : МГУ, 1990. – №4. – С. 48–60.

3. На пути к толерантному сознанию : учебно-методическое пособие / под ред. А. Г. Асмолова. – М. : Смысл, 2000. – 306 с.

4. Осипова, Т. Ю. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посібник / Т. Ю. Осипова, І. О. Бартенєва, О. О. Біла. – Одеса : Фенікс, 2006. – 288 с.

5. Романчук, О. М. Толерантні та особистісно-сміслові детермінанти професійної підготовки соціальних працівників / О. М. Романчук // Наукові студії із соціальної та політичної психології : збірник наукових праць Інституту соціальної та політичної психології Академії педагогічних наук України – К. : ІСтаПП АПН України, 2008. – Вип. №20(23). – С. 159–170.

6. Столяренко, О. В. Педагогічні аспекти виховання толерантності у студентському середовищі / О. В. Столяренко, Л. М. Магас // Гуманізм та освіта : зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції ; електронне наукове видання матеріалів конференції. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – Режим доступу : <http://conf.vntu.edu.ua/>.

7. Толерантность как основа социальной безопасности / под ред. Н. П. Медведева. – Ставрополь : Сервисшкола, 2002. – 280 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук , професор Чернуха Н. М.